

לכבוד ולתפארת

“ועשית בגדי קִדָּשׁ”

פרשתנו, פרשת תצווה, עוסקת בבגדי־כהונה ומאריכה לתאר את ארבעת בגדי כהן־הדיוט, ושמונת בגדי הכהן־הגדול. בתחילתה של הפרשה, כאשר משה מצווה לעשות את הבגדים, מוזכרת התכלית שלשמה הם נעשים, תכלית השונה מהתכלית של בגדים רגילים:

ועשית בגדי קִדָּשׁ לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת.^א

מעבר להדגשה מעניינת זו של התורה על תכליתם הייחודית של בגדי־כהונה, אנחנו מוצאים בהם עוד צד יוצא־דופן. בעוד שחלק גדול מכלי־המקדש אינם מעכבים והמקדש יכול לתפקד, גם אם בדיעבד, בלעדיהם, הרי שעבודה ללא בגדי־כהונה אינה עבודה כלל. בכל ימי הבית השני לא היה ארון במקדש^ב ואת הקטורת של יום־הכיפורים הקטירו על אבן השתיה. בתחילת ימי הבית השני לא הייתה מנורת זהב ותחתיה הדליקו בשיפודי עץ. בניין ההיכל כולו, לפי חלק מהדעות^ג, אינו לעיכובא וניתן להקריב קרבן־פסח בלעדיו. אולם, בבגדי־כהונה איננו מוצאים כדבר הזה ולהיפך מוצאים בהירות חד־משמעית לגבי ההכרחיות שלהם. כך כותב הרמב"ם בהלכות כלי המקדש:^ד

מצוות עשה לעשות בגדים אלו ולהיות הכהן עובד בהן שנאמר “ועשית בגדי קִדָּשׁ”^ה, “ואת בניו תקריב וְהִלַּבְשֶׁתֶם פְּתִילֹתַי”. וכהן גדול ששימש בפחות משמונה בגדים אלו, או כהן הדיוט ששימש בפחות מארבעה בגדים אלו הוא הנקרא ‘מחוסר בגדים’ ועבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים כזר ששימש שנאמר “וחגרת אותם

- א. שמות כח ב.
- ב. אמנם יש לציין כי ישנו דיון נרחב האם מצוות עשיית הארון היא מצווה בפני עצמה או כלולה במצוות “ועשו לי מקדש”, עיין ספר המצוות לרמב"ם, עשה כ, ובהשגות הרמב"ן לספר המצוות, עשה לג.
- ג. דיון זה התחדש במאות השנים האחרונות, עם יוזמתו של הרב צבי־הירש קאלישר להקריב קרבן פסח בזמננו.
- ד. מקור הדברים בגמרא סנהדרין פג, ב והובאו גם במדרש הגדול על שמות כח כג.
- ה. שמות כח ב.
- ו. שמות כט ח.

אבנט... והיתה להם פְּהֶנָּה¹ – בזמן שבגדיהם עליהן כהונתן עליהן, אין בגדיהן עליהן אין כהונתם עליהן אלא הרי הם כזרים ונאמר "והזר הקרב יומת"^ט.

מצויה כאן חריפות חד־משמעית: רק כאשר הכהן לבוש בגדי־כהונה עבודה בגדר עבודה. ללא הבגדים עבודתו עבודת זר היא, והוא חייב עליה מיתה כזר ששימש במקדש.

כפי שציינו בפתיחת דברינו, התורה מדגישה את תכליתם הייחודית של הבגדים – "לכבוד ולתפארת". הרמב"ן על אתר מרחיב סביב עניין בגדי מלוכה העשויים לכבוד ולפאר:

לכבוד ולתפארת – שיהיה נכבד ומפואר במלבושים נכבדים ומפוארים, כמו שאמר הכתוב "כחתן יכהן פאר"^י, כי אלה הבגדים לבושי מלכות הן, כדמותן ילבשו המלכים בזמן התורה, כמו שמצינו בכתונת "ועשה לו כתנת פסים"^{יא}, שפירושו מרוקמת כדמות פסים, והיא כתונת תשבץ כמו שפירשתי, והלבישו כבן מלכי קדם. וכן הדרך במעיל וכתונת...^{יב}

לאחר שהרמב"ן מאריך לפרט כיצד גם המצנפת והציץ הם בגדי מלכות וכמותם, גם חומרי הגלם שמהם עשויים בגדי־כהונה: זהב, ארגמן ותכלת, הם חומרים מהם מכינים בגדי־מלכות,^{יג} מוסיף הרמב"ן, כדרכו, ביאור "על דרך האמת" ומוסיף קומה בהבנת ערכם של בגדי־כהונה:

ועל דרך האמת, לכבוד ולתפארת, יאמר שיעשו בגדי קדש לאהרן לשרת בהם לכבוד השם השוכן בתוכם ולתפארת עזם, כדכתיב "כי תפארת עֲזָמוּ אתה"^{יד}. וכתוב "בית קדשנו ותפארתנו אשר הללך אבותינו"^{טו}, וקודשנו הוא הכבוד ותפארתנו תפארת ישראל, ועוד נאמר "עז ותפארת במקדשו"^{טז}, וכן "לפאר מקום מקדשי ומקום רְגְלֵי אֲכָבְד"^{יז}, שיהיה מקום המקדש מפואר בתפארת, ומקום רגליו,

- ז. שם ט.
- ח. במדבר א נא.
- ט. רמב"ם הלכות כלי המקדש י: ד.
- י. ישעיה סא י.
- יא. בראשית לו ג.
- יב. רמב"ן, שמות כח ב.
- יג. הרמב"ן מוסיף שגם בזמנו, בגדים וחומרים אלו קשורים למלכות – "והתכלת גם היום לא ירים איש את ידו ללבוש חוץ ממלך גויים".
- יד. תהלים פט יח.
- טו. ישעיה סד י.
- טז. תהלים צו ו.
- יז. ישעיה ס יג.

שהוא מקום בית המקדש, מכובד בכבוד השם. וכן "ובישראל יתפאר"^{יח}, שיהיה מראה ומיחד בהם תפארתו, וכן אמר למטה גם בבגדי הבנים כולם "לכבוד ולתפארת"^{יט}, ואמר בקרבנות "יעלו על רצון מזבחי ובית תפארתי אפאר"^כ...

הרמב"ן מבאר אפוא, שתכליתם של בגדי־כהונה הוא מתן כבוד ופאר לבית ה' ולשכינה השורה בו. בגדי הפאר והיופי מרבים את כבוד ה' וכבוד ישראל.

דברים אלו זוקקים ביאור: מהו העניין המופלא כלי־כך הטמון בבגדים מפוארים, בנוי שלכאורה אינו אלא דבר חיצוני. מדוע כלי־כך הקפידה התורה על בגדי־כהונה, עד ש"בזמן שבגדיהם עליהן, כהונתן עליהן; אין בגדיהן עליהן, אין כהונתם עליהן"?

יחס כפול-פנים

דברי רבותינו אנו מוצאים יחס כפול־פנים לבגדים. מלבד בגדי־כהונה, בגדים שכל־כולם אומר פאר והדר, אנחנו מוצאים שבמסכת שבת^{כא} רבי יוחנן קורא לבגדיו 'מכבודות'. במקום אחר^{כב} שנרחיב עליו להלן, מלמדת הגמרא כי דוד המלך נענש על כך שלא כיבד את הבגדים וקרע את מעילו של שאול.

מאידך, במקומות אחרים אנחנו שומעים יחס מסויג יותר כלפי הלבוש. במסכת שבת מלמדת הגמרא כי ישנו הבדל בין לבושם של תלמידי־חכמים שבבבל לאלו שבארץ־ישראל:

מפני מה תלמידי חכמים שבבבל מצוינין? - לפי שאינן בני תורה.^{כג}

וכביאורו של רש"י על אתר:

מצוינין - מצוינין עצמן בלבושים נאים.

שאינן בני תורה - כל כך, לכבדם כבני ארץ ישראל מחמת תורתם - מכבדים אותם מחמת לבושיהן, שנראין חשובים.^{כד}

כלומר, תורתם של תלמידי־חכמים שבא"י חשובה דיה בכדי שהציבור יכבד אותם, ללא סימני היכר חיצוניים. לעומתם, תלמידי־חכמים שבבבל זוקקים ללבוש־נאה שבגללו יכבדו

יח. שם מד כג.

יט. שמות כח מ.

כ. ישעיה ס ז.

כא. שבת קיג, א.

כב. ברכות סב, ב.

כג. שבת קמה, ב.

כד. רש"י שם.

אותם הבריות. מדברי גמרא זו עולה כי לבוש נאה במיוחד אינו דבר חיובי אלא דבר־שבהכרח, שטוב להימנע ממנו. גם מלשון הרמב"ם בהלכות דעות עולה כיוון זה:

מלבוש תלמיד חכם מלבוש נאה ונקי, ואסור לו שימצא בבגדו כתם או שמונונית וכיוצא בהן, ולא ילבש לא מלבוש מלכים כגון בגדי זהב וארגמן שהכל מסתכלין בהן, ולא מלבוש עניים שהוא מבזה את לובשיו אלא בגדים בינונים נאים.¹⁷

הלבוש היאה לתלמיד־חכם הוא לבוש בינוני נאה ואילו לבוש מהודר במיוחד, "מלבוש מלכים כגון בגדי זהב וארגמן שהכל מסתכלין בהן", הוא דבר שאינו ראוי לתלמיד־חכם.

לכשתמצי לומר יש כאן מעין־סתירה. מחלק מהמקומות שציינו – ובייחוד מפרשיית בגדי־כהונה – עולה, כי בגדים נאים ומפוארים הם דבר בעל־ערך. לעומת זאת, המקורות האחרונים מלמדים על יחס אחר: אל לו לאדם ללבוש בגדים קרועים ומלוכלכים אך גם אין ראוי שילבש בגדים נאים במיוחד, מלבושי מלכים מהודרים ומנקרי־עיניים.

"להלביש בגדי קודש ולהפשית בגדי חול"

בשנת תרפ"א, אירע למרן הראי"ה מאורע טראגי במיוחד. בתו־אהובתו אסתר יעל מעדה במורד מדרגות ביתו של מרן הרב ונפטרה. בשבת שחלה בתוך השבעה התלבט הרב בדין מדיני אבלות: האם להחליף בגדים לכבוד שבת־קודש. בשולחן־ערוך¹⁸ פוסק הרמ"א כי אין להחליף בגדים לכבוד שבת־קודש. דברים אלו קשים לכאורה שכן קיימא־לן שלא נוהגים אבלות בפרהסיא בשבת ואילו אי־החלפת בגדים היא אבלות בפרהסיא!¹⁹

בהקשר של התלבטות זו כתב לו תלמידו־חברו של מרן הרב, הלא הוא הגאון הרב יעקב־משה חרל"פ זצ"ל, מכתב ובו הוא מביע את דעתו כי על הרב להחליף את בגדיו. לגודל יקרתו של המכתב נביא אותו וכלשונו:

בעזה"י ערב שבת־קודש וירא י"ז חשוון תרפ"א

כ"ק אור האורות מרן אדמו"ר שליט"א

ארהיב עוז בנפשי לגשת אל הקודש במך ערכי להגיד לו כי פה עיה"ק ירושלים תובב"א המנהג מאז ומקדם, הן אצל הספרדים והן אצל האשכנזים, על־פי קבלת

כה. הלכות דעות ה: ט.

כו. יורה דעה שפט: ג; אורח־חיים תקנא: א.

כז. נציין שערורה"ש (אורח־חיים תקנא: יא) מתרץ שפסיקתו של הרמ"א מכוונת לתלמידי־חכמים שמלבושם של שבת דומה מאד לזה של חול ועל־כן לא ניכר בהם שהם אבלים, עיי"ש.

מרן הגר"א זצוק"ל (עיין "מעשה רב" סימן קצז), להחליף לבגדי שבת, גם בשבת השקבעה ר"ל, ומכל שכן אדמו"ר מעלת כבודו שליט"א שעליו להרגיש בכל עת כי נזר אלהיו על ראשו, וכל תעודתו להלביש בגדי קודש ולהפשיט בגדי חול, כי בזמן שהמצנפת בראש כהן גדול – העטרה בראש כל אדם.

עבדו ותלמידו המתאבק בעפר רגליו, יעקב משה חרל"פ^{כח}

בחלק הראשון של המכתב משיח הרב חרל"פ, שהיה כידוע רבה של שכונת שערייחסד בירושלים, כי מנהג ירושלים הוא להחליף בגדים גם בשבת השבעה. בחלקו השני של המכתב עובר הרב חרל"פ להיבט הרעיוני של החלפת הבגדים, וכותב דברים מופלאים באשר למעלתו הרוחנית של מרן הראי"ה שהיה בעצמו כהן: "ומכל שכן אדמו"ר מעלת כבודו שליט"א שעליו להרגיש בכל עת כי נזר אלהיו על ראשו, וכל תעודתו להלביש בגדי קודש ולהפשיט בגדי חול, כי בזמן שהמצנפת בראש כהן גדול – העטרה בראש כל אדם"^{כט}.

דברים אלו, פותחים לנו צוהר נוסף ומרמזים לנו על מדרגות רוחניות נפלאות הקשורות בבגדים והולכות ונמשכות על שדה עבודת ה' הכללית והפרטית.

בין חושניות לאישיות

כשנבקש לעמוד על מטרתו המקורית של הבגד, יצופו ויעלו לנגד עינינו שתי מטרות יסוד. האחת, קיומית ביותר: השמירה מפגעי האקלים. האדם אינו חי תמיד באקלים שנוח לגופו. לעתים הוא חי במקום קר ביותר וכדי להינצל מהצינה עליו ללבוש בגדים מתאימים. לעתים הוא מתגורר באקלים חם מאד והוא עלול להיכוות מהשמש ועליו ללבוש בגדים מתאימים.

כח. הד הרים אגרת מא, הובא גם בספר "הנשמה עולה פתאום".

כט. הרב חרל"פ רומז בחלק האחרון של המשפט ללשון הגמרא בגיטין (ז, א) העוסקת באיסור עטרות חתנים בעקבות החורבן: "א"ל ריש גלותא לרב הונא: כלילא מנא לן דאסור? א"ל: מדרבנן, דתנן: בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס. אדהכי קם רב הונא לאפנויי, א"ל רב חסדא, קרא כתיב: "כה אמר ה' אלהים הסייר המצנפת וְהָרִים הָעֵטְרָה זֹאת לֹא זֹאת הַשְּׂפֵלָה הַגְּבֵהַ וְהַגְּבֵהַ הַשְּׂפִיל" (יחזקאל כא לא) - וכי מה ענין מצנפת אצל עטרה? אלא לומר לך: בזמן שמצנפת בראש כהן גדול - עטרה בראש כל אדם, נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול - נסתלקה עטרה מראש כל אדם". החורבן, הסרת המצנפת מראשו של כהן גדול, מביא לאיסור על לבישת עטרה (מין כובע נאה) בראשם של חתנים. בהמשך מבארת הגמרא שהמקור לאיסור אינו מדברי קבלה אלא מדברבן.

מטרה שנייה, שאותה אנו מוצאים בפרקים הראשונים בתורה, היא הצניעות והבושה. לאחר חטא עִי־הדעת, אדם וחוה מודעים לעירום שלהם ובושים בו. עלימנט להתגבר על מנת-חלקם הם תופרים לעצמם עלה-תאנה ומתכסים בו.

שתי מטרות יסוד אלו משקפות שתי בחינות מהותיות בצניעות ובלבוש. המטרה הראשונה, משותפת עקרונית גם אם לא למעשה, לאדם ולבהמה. גם הבהמה עלולה לסבול מקור אלא שרבש"ע יצר לה מגן טבעי בדמות פרווה ושלא כאדם היא אינה צריכה לייצר בגדים. המטרה השנייה כבר נוגעת בתחום המוסרי, שבו האדם נבדל מהבהמה. הבהמה אינה בושה בעירומה ועליכן אין לה צורך ללבוש בגדים שיכסו עליו. האדם לעומת זאת בוש בעירומו ועליכן זקוק ללבוש שיחפה עליו.

כשנעמיק במטרה השנייה שציינו, בעובדה שתכליתו של הבגד היא להעלים ולכסות על חלקים רבים של גוף האדם, נשים לב לעובדה מעניינת. כשאנו אומרים לאדם מסוים "אתה רואה אותך", אנחנו מתכוונים למעשה לחלק קטן מאד מגופו – פניו, צווארו וזרועותיו. היתר, רוב גופו של האדם, מכוסה על-ידי בגדיו. ובכל זאת, דרך הפנים אנחנו פוגשים את האדם כולו. יתר-עליכן: דווקא הכיסוי וההעלמה מאפשרים לנו לפגוש את האדם עצמו, את צלם האלוהים שבו ולא את גופו. הדבר בולט במיוחד בצניעות האישה. דווקא הסתרת הגוף, ההימנעות מהחושני והגס, מאפשרת לפגוש את האישיות שבאישה ולהתרחק מהצדדים הגשמיים והרדודים. הצנעת החושניות מאפשרת לפגוש את האישיות.

כעין הדברים האלו מצאנו גם בדברי מרן הרב זצ"ל. במסכת שבת^ל דורשת הגמרא את המילה "גולתא", שהיא כדברי רש"י "מקטורין נאה" – לבוש עליון נאה. הגמרא דורשת שגולתא נקראת כך על שם שכאשר אדם מבקש לשבת הוא גולל אותה כך שלא תתלכלך או תיקרע. הרב לומד מכאן על מעלתו של הבגד וכיצד הוא תורם להרמת רוחו של האדם "בתור יצור נעלה, העומד למעלה ממדרגת שאר בעלי-חיים":

כשם שהבגדים הם הם נוי של אדם, מעוררים את כבודו ומנשאים את רוחו בתור יצור נעלה, העומד למעלה ממדרגת שאר בעלי-חיים שאין בהם אותו שאר רוח של הבושה, כך מעודד הוא את הרוח, הרעיון של שמירת נוי הבגדים, המוטלת על האדם בהיותו לבוש בגדי כבוד. הם מביאים את המחשבה על-דבר ההכרח של השמירה של המעלות אשר כבר רכש לו האדם בעמל נפשו, לבל יפגמו על-ידי

עבודת הגויה, ובהיותו מוכרח לפעולה פוגמת ידע איך להגן על צד ההידור שלו, בדוגמה של שמירת הגלימה בעת הישיבה, גלי ואותיב.^{לא}

הבגד, הכיסוי, ובייחוד אם הוא בגד נאה ומהודר, מגלה אפוא את הצד האצילי-אנושי שבאדם הנבדל מן הגס והבהמי. השמירה על נוי הבגד היא כעין השמירה מנפילה מוסרית לצד הבהמי והנמוך שעלול לקנן באדם.

צניעות שהייתה בך - היא חסה עליך

בסוגיה מופלאה במסכת ברכות עוסקת הגמרא במרדפי שאול ודוד, ותוך כדי כך מתבארים עניינים חשובים הקשורים בצניעות ובבגדים. בספר שמואל מתואר שבאחד ממרדפיו אחרי דוד, נכנס שאול להסך את רגליו במערה. אירע המקרה ובדיוק במערה זו התחבא דוד. אנשיו של דוד הפצירו בו להרוג את שאול והגמרא מבארת שאף היה לו לדוד היתר להרוג את שאול מדין "רודף". אולם עליאף כל זאת בוחר דוד שלא לעשות כדבר הזה אלא קורע את כנף מעילו של שאול.

כאשר יוצא שאול מהמערה קורא דוד אחריו:

הנה היום הזה ראו עיניך את אשר נתנך ה' היום בידי במערה וְאָמַר לְהַרְגֵךָ וְתַחַס עֲלֶיךָ וְאָמַר לֹא אֲשַׁלַח יָדִי בְּאֲדֹנָי כִּי מְשִׁיחַ ה' הוּא.^{לב}

הגמרא מבארת פסוקים אלו:

"ואמר להרגך ותחס עליך" - "ואמר"? 'ואמרתי' מיבעי ליה! 'ותחס?' 'וחסתי' מיבעי ליה! אמר רבי אלעזר: אמר לו דוד לשאול: מן התורה - בן הריגה אתה, שהרי רודף אתה, והתורה אמרה: "בא להרגך השכם להרגו". אלא צניעות שהייתה בך - היא חסה עליך.

ומאי היא - דכתיב: "ויבא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה ויבא שאול להסך את רגליו"^{לד}. תנא: גדר לפניו מן גדר, ומערה לפניו ממערה. "להסך" - אמר רבי אלעזר: מלמד שסך עצמו כסוכה.^{לד}

בשאול הייתה מעלה יתרה של צניעות שממנה התפעל דוד ואשר על כן נמנע מלהורגו. מעלה יתרה זו באה לידי ביטוי בכך שגם כאשר היה שאול מוסתר מעין כל, במערה, הוא

לא. עין אי"ה שבת ח: לב.

לב. שמ"א כד ח"י.

לג. שמ"א כד ג.

לד. ברכות סב, ב.

נכנס למערה פנימית יותר ובה עשה את צרכיו. יתר על כן: גם בתוך אותה מערה שבתוך מערה, סיכך שאול את עצמו בבגדיו.

הרב לומד מכאן על שני פנים של הצניעות, הפן החברתי והפן המהותי:

הצניעות ראויה לאדם משני צדדים, מצד יחוסו אל החברה האנושית, שהצניעות היא אחד מיסודי בנין אושר הקיבוץ ובטחונו. והשנית מצד עצמו, מעצם מעלת נפשו האלהית.

על־כן בערך צניעות החברותית היא ההרחקה היתירה המקומית והצנעתה. והצניעות העצמית היא מחייבת הסיכוך והכיסוי גם בחדרי חדרים. כי "מלא כל הארץ כבודו"^ל, וכבוד ד' מלא גם כל משכיות נפשו של אדם, "נר ד' נשמת אדם חפש כל חדרי בטן"^ל, ו"לעולם יראה אדם כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו"^ל.

כלומר פן אחד בצניעות הוא הפן החברתי. גם בחברות מתירניות ביותר קיים ממד כלשהו של צניעות שאלמלי הוא הייתה הפקרות שולטת ברחובות. אולם פן זה תקף רק ברשות הרבים ואילו בחדרי־חדרים יכול האדם לעשות כל שברצונו. הפן השני והמהותי יותר בצניעות – עליו נרחיב להלן ואף נחבר אותו לדבריו של הרב חרל"פ – נובע מעצם מעלת נפשו האלוקית של האדם. גם כאשר האדם ספון מעין רואים, עליו לנהוג בצניעות שכן "מלא כל הארץ כבודו"^ט, "וכבוד ד' מלא גם כל משכיות נפשו של אדם".

כיסוי המאפשר גילוי

על מידת הצניעות המיוחדת שבה נהג שאול, אנו למדים גם ממקום אחר. בספר שמואל מתאר הנביא את העלאת הארון לעיר־דוד ואת השמחה הגדולה באירוע זה:

וַיֵּגֵד לְמֶלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בָּרַךְ ה' אֶת בֵּית עֲבֹד אָדָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּעִבּוֹר אַרְוֹן הָאֱלֹהִים וַיִּלַּךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת אַרְוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֲבֹד אָדָם עִיר דָּוִד בְּשִׂמְחָה. וַיְהִי כִּי צָעְדוּ נְשָׂאֵי אַרְוֹן ה' שֶׁשָׁה צַעֲדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא. וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל עַז לִפְנֵי ה' וְדָוִד חָגוֹר אֶפּוֹד בַּד. וְדָוִד וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת אַרְוֹן ה' בְּתַרְוֵעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר.^מ

לה. ישעיהו ו ג.

לו. משלי כ כז.

לז. תענית יא, א.

לח. עין־אי"ה ברכות ט: רנז.

לט. ישעיהו ו ג.

מ. שמ"ב ו יב"טו.

כאשר מיכל רואה את דוד מפזז ומכרכר, היא בזה לו בליבה ולאחר־מכן מוכיחה אותו בפה מלא:

והיה ארון ה' בא עיר דוד ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון וַתֵּרָא את המלך דוד מפזז ומְכַרְכַּר לפני ה' וַתִּבֹּז לוֹ בְּלִפְיָהּ.^{מא}

וַיֵּשֶׁב דוד לברך את ביתו ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כְּהַגְלוֹת נְגָלוֹת אֶחָד הַרְקִים. ויאמר דוד אל מיכל לפני ה' אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו לְצִוֹת אֶתִּי עַל עַם ה' עַל יִשְׂרָאֵל וְשָׁחַקְתִּי לִפְנֵי ה'. וְנִקְלַתִּי עוֹד מִזֹּאת וְהִיִּיתִי שֹׁפֵל בְּעֵינֵי וְעַם הָאֲמָהוֹת אֲשֶׁר אִמְרָתָ עִמָּם אֶפְכְּדָה. ולמיכל בת שאול לא היה לה ילד עד יום מותה.^{מב}

חז"ל במדרש מפרטים באיזו נקודה בדיוק ביקרה מיכל את דוד, ומה פגם מצאה בשמחתו לפני ארון האלוקים:

יצאת מיכל לקראתו וביזתהו על שבזה עצמו לכבוד הארון לעיני הנשים... לא הניחתו ליכנס לתוך הבית אלא יצאת לחוץ והיתה מקפחתו בדברים ותאמר "מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו"... אמרה לו היום נגלה כבודו של בית אבא. בוא וראה מה בינך לבין בית אבא! כל בית אבי היו צנועים וקדושים אמרו עליו על בית שאול שלא נראה מהם לא עקב ולא גודל מימיהם...^{מג}

מיכל, שכל ימיה הורגלה למידת הצניעות היתרה של בית אביה, לא יכלה להבין כיצד כף־רגלו של בעלה, דוד מלך ישראל, נגלית לעין־כל. אולם למרות זאת, הביקורת לא הייתה במקום, ולהיפך: הייתה מנוגדת למהותה של הצניעות. בביקורת הנוקבת שלה גילתה מיכל חוסר הבנה עמוק באשר למהותה של מידת הצניעות. דוד אינו טוען שהביקורת לא מוצדקת כלל אלא טוען שכאן, בהקשר זה, היא אינה שייכת. התעלות הנפש שבמאורע זה מבקשת חשיפת האישיות גם במחיר גילוי כף הרגל.

הראינו לדעת שהבגד הוא כיסוי המאפשר גילוי, הסתרה המאפשרת חשיפה ואילו כאן, במאורע משמח זה, ביקש דוד לחשוף את הפנימיות, את השמחה הגדולה ששפעה בו – השמחה בהחזרת השכינה לישראל עם שובו של ארון ברית ה'. כשיש גילוי שכינה כה גדול, כיצד ניתן להסתכל על כף הרגל? כל עניינה של הצניעות הוא הדגשת החיים הפנימיים. אנחנו מסתירים צדדים חיצוניים כדי להדגיש את עיקר החיים. ואם־כן, האם יש יותר חיים

מא. שם טז.

מב. שם כ"ג.

מג. במדבר רבה (וילנא) פרשת במדבר פרשה ד. מופיע גם בירושלמי סוכה ה: ד.

פנימיים מאשר גילוי שכינה בחזרתו של ארון ברית ה' הביקורת החריפה של מיכל לא הייתה במקומה, ואשר על כן היא נענשה בכך ש"לא היה לה ילד עד יום מותה"^מ.

מדרגה שלישית: בגדי קודש

כפי שהקדמנו ואמרנו, לבגד שתי תכליות. האחת, קיומית-פיזית: הצלה מחום וקור, והשנייה, מוסרית-עצמית: הבושה והצניעות. צמד תכליות אלו מעורר את השאלה לגבי היחס ביניהן: האם יש הבדל בפועל-היוצא מכל אחת מהן והאם אחת מהן בנויה על גבי חברתה או טפלה לה?

בדברי הרב מצאנו התייחסויות לכפלת-תכליות זה. הגמרא במסכת ברכות, אותה גמרא שעסקה בביאור מידת הצניעות שהייתה בשאול, מלמדת אותנו כך:

"ויקם דוד ויָכַר את כָּנָף המעיל אשר לשאול בְּלֵט"^מ – אמר רבי יוסי ברבי חנינא: כל המבזה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם, שנאמר "והמלך דוד זקן בא בימים ויִכְסְּהוּ בבגדים ולא יָחַם לוֹ"^מ.

הרב לומד מגמרא זו – ואף מציין שמקרה זה ללמד על הכלל כולו יצא – שכאשר אנו מוצאים כפל מטרות לפעולה כלשהי, מטרה אחת גשמית-נהנתנית ושנייה מוסרית-מהותית עלינו להבין שהשנייה עיקר, ומתוכה ולצורכה נוצרה הראשונה:

כל ההנאות האנושיות שנקבעו בשביל שני מיני תועלות, בשביל תועלת מוגשמת לגמרי כצרכי החומר הפשוט, שבהם האדם שווה לכל בעלי-חיים, ובשביל תועלת שיש בה רושם של שאר רוח האדם, ראוי תמיד להכיר שיסוד הדבר ועיקרו היא אותה התועלת שיש בה יתרון לאדם באשר הוא אדם.

הבגדים עשויים לתכלית הגנה מן הקור, זאת היא תכליתם הפשוטה שגם כל בעלי-חיים יחושו כן, והם יתרים עליו שיש להם הגנה זו בטבעם, הלבוש הטבעי שלהם, עורם ושערם או צמרם וכיו"ב. עוד יש יתרון לאדם שמאנייה הם מכבדותיה, הכבוד הנמשך מהבגדים שהאדם מתהדר בהם בתור אדם המעלה הראוי לו לפי יתרונו השכלי.

וכאשר הכרת היתרון של האדם לעצמו היא מבוא גדול להרמת ערכו בסגולותיו, היקרות הנוגעות למידות טובות ולמעשים טובים, על-כן ראוי לכבד את הבגדים,

מד. כמבואר במדרש רבה שם.

מה. שמ"א כד ד.

מו. מל"א א א.

מז. ברכות סב, ב.

להורות שהדבר העיקרי במציאות הבגדים לאדם הוא בשביל כבודו ומעלתו, לכסותו ערוותו ולהלבישו הוד ומפני הטעם העיקרי הזה נזדמן גם־כן ההכרח הטבעי שהאדם צריך לבגדים גם־כן להגנה מצינה...

עליכן המבזה את הבגדים, שמצידם המוסרי פוגע בערכם, סוף שאינו נהנה מהם מתוך שבטל העיקר בטל הטפלה, שצריך הדבר שממנו יוצא מקור לימוד מוסרי שמועיל ליישר מידותיו של אדם כהוקרת רעיון הבגדים מפני מוסריותם, מפני שהכבוד האנושי מונע את האדם מכמה דברים פחותים, מהשפל למדרגת מצב הבהמה להיות נשמר בעולם. וכל המזלזל בו בערכו המוסרי, הוא ראוי להיווכח שבשפלות הערך המוסרי של הבגדים לא ימלאו הבגדים את תעודתם, כלומר שלא נמצאו בזה האופן שרק ההנאה החומרית הגסה ימצאו, כִּי־אם צריכים הם להכבד ולהיות מחוברים תמיד עם ערך התעודה המוסרית, שאז יכיר האדם את ערכם של הבגדים, וערך המצוות התלויות בהם כציצית וכלאים, שמאגדים את צד הכבוד עם צד ההנאה שבהם.

וללמד על הכלל כולו יצא, שבכל מקום שאנו מוצאים הנאה מורגשת בהרכבה, מצד אחד תוכל להיות כולה גשמית פחותה ומצד השני היא מתעלה להרגש אנושי והנאה אנושית, ראוי תמיד שלא תעזב ההנאה האנושית מהיות עיקר בתכונה ההיא, כדי ללמד לאדם את חובת עלייתו משפל מצב הבהמות שמצד חומרו אל מצב האנושיות שמצד נפשו האלוהית המלאה חכמה ודעת.^{מח}

שתי התכליות של הבגד אגודות זו בזו, כפי שניכר במיוחד במצוות כלאיים וציצית. הצורך ללבוש בגדים בגלל חום או קור הוא "תוצאה" של הצורך המוסרי לכסות את הערווה. לכן מצוות כלאיים נאמרה על בגד שיש בו הנאת חימום^{מט}, והוא הדין לגבי ציצית.

אולם מעבר לאבחנה הבסיסית הזו – האבחנה בין הבהמי והגס לאנושי והאצילי – נראה שהרב רומז בפסקה האחרונה לתכלית שלישית. מעבר לתכלית המוסרית, של "בגדי חול" וכל־שכן מעבר לתכלית הקיומית של קור וחום, צפה ועולה, גבוה מעל גבוה, תכלית שלישית – "להלבישו הוד". הגוף הוא לבוש לנשמה ואשר על כן יש לכבדו. כזו היא הציצית שאינה משמשת לשום תכלית, אלא היא "בגד הוד", בגד בעל מעמד כשלעצמו.

במקום אחר מצאנו רמיזה מפורשת יותר למדרגה זו. הגמרא במסכת שבת דורשת את המילה "סודרא" – שמו של בגד שהתעטפו בו תלמידי־חכמים[?]:

מח. עין אי"ה ברכות ט: רנח.

מט. שו"ע י"ד שא: יד.

נ. עיין גם קידושין כט, ב.

סודרא – סוד ה' ליראיו^{נא}

הרב מבאר את הקשר הפנימי בין הדברים:

...בתואר המוחשי הסודרא של תלמיד-חכם, לבוש המכובד, המיוחד, המקיף, המורה הוראה של כבוד, שכאן שוכנת איזו נשמה מסתרת, חושבת גודל ועומק, חושבת כבוד עליון והוד אלה נורא. אבל הסתר, סתר הוא, הרז ספון בחדרי הנשמה הפנימיים. היראה העליונה, העדינה, המלאה זיו וקודש, מקפת היא בזיוה וכמוסה היא בפארה בנשמת חכמי קודש, השרידים אשר ד' קורא, סודרא סוד ד' ליראיו.^{נב}

ראשו של תלמיד-חכם הוא המקום בו "נמצאת" גדולתו וקדושתו, חכמתו ועולמו הפנימי. דווקא דבר זה צריך להסתיר ולכסות.

ביאור מפורט של מדרגת "בגדי קודש" – המדרגה שבה הלבוש אינו רק כיסוי בשר ערווה, הימנעות מהחושני ו"גדר לפנים מגדר" – מופיע בפנקסי הראי"ה. הרב מבאר כי לבושו של אדם-הראשון היה לבוש מהסוג השני, לבוש שמטרתו להצניע את הערווה ולמנוע את הבושה. אולם לעתיד-לבוא תיגלה מדרגה עליונה מזו, המדרגה השלישית:^{נב}

אדם-הראשון כיון שהיה עלול לחטא לא בא עדיין למדרגה העליונה בתכלית העליונות גם לפני חטאו. ובגדי תפארת היו מוכנים לו, שהם יותר עליונים מהליכת ערומים בלא בוש, אע"פ שגם זו היא מעלה גדולה יותר הרבה ממעמד של צורך כיסוי בשר ערוה. בתורה נעוץ תיקון עולם כללי והוא תיקון חטא אדם-הראשון בצורה של הוספת כח וגבורה, להוסיף ע"י החטא תיקון גדול כזה, שיעלה האדם והעולם במעלה יותר עליונה, ויבא למעמד יותר גדול ממה שהיה באדם-הראשון לפני החטא...^{נד}

מדרגה זו של לבישת בגדי קודש, בגדי תפארת והדר, תיקון ענייני עולם-הזה והעלאתם אל הקדושה הייתה מדרגתו של מרן הראי"ה, בדרך שבה התייחס אל המפעל הציוני ואל הישוב החדש ובכלל באופן שבו העלה את ה"קטנות" ל"גדלות". לכך כיוון הרב חרל"פ כשכתב שכל

נא. שבת עז, ב.

נב. עין אי"ה שבת ח: לה.

נג. בכך מתורצת גם הקושיה, שאם אכן הצורך בבגד נוצר רק כתוצאה מהחטא – אם-כן, לעתיד-לבוא כשיחזור העולם לרמתו הרוחנית שקודם החטא, לא נזדקק לבגדים? אולם האם ייתכן שלעתיד-לבוא נהייה ערומים!?

בדברי הרב רואים שגם לעתיד-לבוא ימשיך ויתקיים עניין הלבוש, שכן כבר מראש הוכנו לו לאדם בגדי תפארת עליונים, שאינם תוצאה של החטא אלא ניתנו לו לכתחילה.

נד. פנקסי ראי"ה חלק ג, עמ' שלח אות כט.

תעודתו של הרב היא "להלביש בגדי קודש ולהפשיט בגדי חול" – להראות את הפנימיות והקודש שבתחייה הלאומית שהיא במבט חיצוני "בגדי חול".

מכוחו של הרב מתרומם כל הדור, כפי שעבודת הקודש של הכהנים מרוממת את העם כולו. אנשים רבים עוסקים בהעלאת החול יום-יום אולם בלא פעולתם של תלמידי-חכמים, הציבור לא יצליח בכך. לעומת התפיסה הנוצרית, האומרת שהעם עוסק בחולין ואנשי הדת בקודש ואין ביניהם קשר ויחס, אצלנו אנשי הקודש מרוממים את אנשי החול. זו המשמעות של בגדי-כהונה. אלו הם בגדים שהכהנים משרתים בהם בבית-המקדש בלבד ולא בביתם הפרטי. אלו אינם בגדים פרטיים שלהם אלא בגדי העם – שלוחי רחמנא ושלוחי דידן.

מעלה זו של בגדי תפארת והדר היא-היא עניינם של הציצית, של בגדי כהונה¹¹ ובפרט בגדי כהן-גדול – וכמליצתו של הרב חרל"פ על מרן הרב זצ"ל בעקבות הגמרא במסכת גיטין. הוד והדר שבבית אלהינו, נויים של בגדי-כהונה בא ללמד על היחס הראוי לכל ענייני עולם-הזה, עולם הלבושים, ועל האופן שבו יש לרומם את הקטנות שבו אל הגדלות.¹²

מדרגה נשגבת זו אינה מדרגת כל אדם, ובוודאי אינה מתאימה בכל הזמנים. בית-המקדש הוא מקום אידיאלי, בו הדברים מתגלים כפי שהם בשורשם ובאמיתותם וכפי שיתגלו לעתיד-לבוא.¹³ שם, במקום שהוא "נוי של עולם"¹⁴, מתבאר איך הקדושה והיופי חד הם.

נה. ואכן הבגד של הכהן שעניינו היה כיסוי הערווה, המכנסיים, נכתב בתורה בנפרד מרשימת בגדי-כהונה. בתחילת פרשיית בגדי כהונה מופיעה רשימת בגדי-כהונה: "ואלה הבגדים אשר יעשו חֹשֶׁן וְאַפֹּדִי וְמַעֲיָל וְכִתְנֵת תְּשַׁבֵּץ מְצַנֶּפֶת וְאַבְנֵט" (שמות כח ד), לאחר-ימכן (שם לו) מוזכר גם הציץ. המכנסיים, לעומת זאת, מופיעים רק בסוף הפרשייה, שם מצוינת גם תכליתם השונה מתכליתם של בגדי-כהונה שבראש הפרשה: "ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר עֲרֹוּה מִמֶּתְנַיִם ועד יְרֵכִים יהיו" (שמות כח מב).

נו. מעין הדברים הללו אפשר לראות גם ב"אורות האמונה", שם נזכר הביטוי "לבושים" בהקשר של לימוד אמונה ואפשר שגם לעניין זה רמז הרב חרל"פ: "הזמן מכריח להפצת הדעה, הדעה היותר רוממה, יותר רחבה ואידיאלית. אי אפשר לצורה הגסה של האמונה, אחרי אשר ירדה ירידה אחר ירידה, ונתלכשה בלבושי שקים עבים מאד, להחזיק מעמד. ומי זה ילביש את האמונה הטהורה את המחלצות הראויות לה, מי ישים על ראשה אותו הצניף הטהור ההולם לפי הוד מלכותה, אם לא גדולי הכשרון, חכמי לב, קדושי רגש וטהורי נפש, השתולים בחצרות ד', תלמידי חכמים המסורים להגיון התורה ועמלה" (אורות האמונה עמ' 131). הרב רומז כאן כמובן לדברי הנביא זכריה (ג א-ה): "וַיֵּרְאֵנִי אֶת יְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאָךְ ה' וְהַשָּׁטָן עֹמֵד עַל יְמִינוֹ לְשָׁטְנוֹ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן יַעֲרֵה ה' בְּךָ הַשָּׁטָן וַיַּגַּעַר ה' בְּךָ הַבַּחַר בִּירוּשָׁלַם הַלֹּוא זֶה אֹד מְצָל מְאֹשׁ. וַיְהוֹשֻׁעַ הִיא לְבָשׁ בְּגָדִים צֹאֲיִם וְעָמַד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ. וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל הָעֹמְדִים לִפְנֵי לֵאמֹר הַסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאֲיִם מֵעֲלֵי וַיֹּאמֶר אֵלָיו רֵאֵה הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלֶיךָ עֹנֶךָ וְהִלְבַּשׁ אֶתְךָ מַחְלָצוֹת. וַאֲמַר יִשְׁמֹו צִנִּיף טְהוֹר עַל רֵאשׁוֹ וַיִּשְׁמֹו הַצִּנִּיף הַטְהוֹר עַל רֵאשׁוֹ וַיִּלְבָּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמַלְאָךְ ה' עָמַד".

נז. ישנם הקשרים נוספים שבהם באה לידי ביטוי העובדה שהמקדש מציין את האידיאל העליון, לדוגמה ההימנעות משימוש בברזל (המשמש למלחמה) בצפייה לעתיד-לבוא שבו לא תהיינה מלחמות, וכן ההימנעות מאמירת אמן משום העתיד שבו "ולא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אַחֵיו לֵאמֹר דַּעוּ אֶת ה' כִּי כֹלֵם יִדְעוּ אוֹתִי" (ירמיהו לא לג), עיין "טוב רואי", תענית טז, ב אות כ.

בזמן שבית-המקדש חרב,^ט ובכלל מחוץ לעולמו של המקדש היחס לבגדים מפוארים הינו מורכב. אדם שלובש בגד שאינו ראוי לו, מציג מצג שווא ואף עלול להיראות מגוחך. בגד "צנוע למהדרין" אך מושך תשומת לב מיותרת, הופך מבגד ל"בגידה". אולם, כאשר אדם לובש בגד מכובד הראוי לו, ככהן-גדול בשעתו, הבגד מנשא אותו, מרומם את רוחו ומכבד אותו. אמנם, זהו דווקא כאשר הכהן-הגדול מבין שהוא עושה עבודת שירות. אז, הכלי הופך להיות משרת לאל-עליון. כשאדם משרת את ה' בבחינת "עבד נאמן", גם הצד החיצוני מקבל את תוכן הקודש.^פ

עבודת המקדש מעלה את המציאות כולה – לבושיה, קטנותה ופגמיה – אל שורשיה העליונים. אשר על כן, הבגדים בהם משמשים הכהנים, נצרכים להיות בגדי פאר והדר, "לכבוד ולתפארת". משום כך, עבודה בלי בגדי כהונה לא-ישמה עבודה ו"בזמן שבגדיהם עליהן כהונתן עליהן, אין בגדיהן עליהן אין כהונתם עליהן". מעבודת המקדש נלמד על ענייני עולם-הזה כולם, על קדושתם של הלבושים, לבושי הוד והדר.

יהירצון שנזכה להחזרת בגדי הקודש בבניין המקדש בתפארתו, במהרה בימינו אמן.

נח. עי' זבחים נד, ב.

ט. כיום שאין בית-המקדש קיים, נשאר לנו דין זה בזעיר-אנפין לגבי בתי כנסיות. כמובא בגמרא (שבת יא, א) וכנפסק בשו"ע (אורח-חיים קנ: ב), בתי כנסיות הם מקדש-מעט וגם אותם יש מצווה לפאר ולרומם.

ס. דוגמה לחשיבות הלבוש בעבודת ה' של כל אחד מאיתנו ניתן לראות בהקפדה שלנו להחליף בגדים לכבוד שבת וללבוש בה בגדים מהודרים. "אחרי המעשים נמשכים הלבבות", וההידור בבגדים מביא גם לכיבוד השבת וההידור.